

दस्तावेज क्र. ६

महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण

यांच्या समोर

नववा मजला, सेंटर-१, वर्ल्ड ट्रेड सेंटर-१, कफ परेड, मुंबई - ४०० ००५.

दूरध्वनी क्रमांक ०२२ - २२१५ २०१९, फॅक्स - ०२२ - २२१५ ३७६५

ई-मेल : mwrralibrary@yahoo.co.in

२०११ चे प्रकरण (दावा) क्र. ४

पवना धरणातून जल वापरकर्त्या संघटनांना हक्क जारी करण्याच्या किंवा वितरणाच्या विवादाच्या बाबतीत -
प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याच्या आदेशाविरुद्ध भारतीय किसान संघ
व इतरांनी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ च्या
कलम २२ (३) अन्वये दाखल केलेले अपील

श्री ए.के.डी. जाधव, सदस्य (अर्थव्यवस्था) आणि पीठासीन अध्यक्ष
श्री व्ही.व्ही. गायकवाड, सदस्य (अभियांत्रिकी)

भारतीय किसान संघ व इतर

श्री. रितेश व्ही. कुलकर्णी, वकील यांच्या द्वारे

४, विजयालक्ष्मी अपार्टमेंट, लेन क्र. १० च्या समोर

पंजाब नॅशनल बँकेच्या वर

प्रभात रोड, पुणे - ४११ ००४ अपीलकर्ते

विरुद्ध

१. सचिव (जलसंपत्ती व्यवस्थापन आणि अधिकार क्षेत्र विकास),

जलसंपत्ती विभाग,

महाराष्ट्र शासन,

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२

२. महानगरपालिका आयुक्त,

पिंपरी - चिंचवड महानगरपालिका,

मुंबई-पिंपरी रोड,

पिंपरी, पुणे- ४११०१८ प्रतिवादी

कार्यवाही दरम्यान उपस्थित:-

अपीलकर्त्यासाठी:

- (i) रितेश व्ही. कुलकर्णी, वकील
- (ii) सायली आर. कुलकर्णी, आर्किटेक्ट
- (iii) जे. प्रसन्ना, सहयोगी
- (iv) शाम वैद्य, सहयोगी
- (v) शंकरराव लक्ष्मणराव शेलार, भारतीय किसान संघ
- (vi) बाळकृष्ण नारायण पिंगळे, भारतीय किसान संघ
- (vii) बाबासाहेब जांभूळकर, भारतीय किसान संघ
- (viii) जयंत कदम, भारतीय किसान संघ

प्रतिवादींसाठी:

- (अ) जलसंपत्ती विभाग
 - (i) अविनाश सुर्वे, अधीक्षक अभियंता, पुणे पाटबंधारे मंडळ, पुणे
 - (ii) पी. जी. मंदादे, अवर सचिव, जलसंपत्ती विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 - (iii) एस. एन. बोलभट, कार्यकारी अभियंता, खडकवासला पाटबंधारे विभाग, पुणे
 - (iv) आर. एन. क्षीरसागर, उप अभियंता, पवननगर पाटबंधारे उप-विभाग, पवना, पुणे
- (ब) पिंपरी - चिंचवड महानगरपालिका
 - (i) रामदास तांबे, उप शहर अभियंता
 - (ii) पी. एस. केदारी, उप अभियंता (विद्युत)
 - (iii) पी. एस. कदम, उप अभियंता
 - (iv) व्ही. एम. भोसले, कनिष्ठ अभियंता (WS)
 - (v) व्ही. मंधारे कनिष्ठ अभियंता (विद्युत)

आदेश

दिनांक : १६ मे २०१२

भारतीय किसान संघ, बॉम्बे पब्लिक ट्रस्ट्स ॲक्ट अंतर्गत नोंदणीकृत ट्रस्ट, जनहित याचिका क्र. ५२ / २००९ मधील मूळ याचिकाकर्ते आणि अध्यक्षांनी श्री. शंकरराव एल. शेलार आणि त्याचे सचिव यांनी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियामक प्राधिकरणाकडे (त्यानंतर "महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण कायदा (MWRRA)" किंवा "हे प्राधिकरण") एका आदेशाविरोधात महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण कायदा (MWRRA) २००५ च्या कलम २२ (३) अंतर्गत २५/०१/२०११ रोजी दिनांक २७/०१/२०१० च्या प्राथमिक विवाद निराकरण अधिकाऱ्यांनी (PDRO) दिलेल्या आदेशाविरुद्ध अपील केले. अपीलमध्ये केल्या गेलेल्या प्रार्थना खालीलप्रमाणे आहेत.

- (ए) “वरील संदर्भित अपील दाखल करण्यात काही विलंब झाल्याबद्दल क्षमा करा;
 - (बी) प्राथमिक विवाद निराकरण अधिकाऱ्यांनी दिलेल्या आदेशाची नोंद आणि कार्यवाही मागविण्यास आणि त्या कायद्याच्या, वैधतेबद्दल आणि स्वतः च्या समाधानाबद्दल स्वतःला समाधानी केल्यानंतर, त्यास मागे टाकण्यास आणि ते बाजूला ठेवण्यास आनंद होईल;
 - (सी) वरील उल्लेखित अपीलच्या कार्यकाळात, या सन्माननीय अपील प्राधिकरणास योग्य वाटेल अशा अटी व शर्तीवरील प्रकल्पासंदर्भात कृती चालू ठेवण्यापासून प्रतिवादी क्र. २ ला रोखण्यात आनंद होईल;
 - (डी) वरील नमूद केलेल्या अपीलच्या प्रलंबित काळादरम्यान, प्रतिवादी क्र. १ आणि २ यांना अधिग्रहण कार्यवाही चालू ठेवण्यापासून रोखण्यास आनंद होईल;
 - (इ) संपूर्ण पाइपलाइन प्रकल्प रद्द करणे आणि अधिग्रहण कार्यवाही रद्द करण्यात आनंद होईल;
 - (एफ) वरील प्रार्थना कलम (सी) आणि (डी) वरील अटीद्वारे या दरम्यान आणि अंतरिम सवलत द्यावी;
 - (जी) योग्य वाटेल अशी कोणतीही इतर सवलत कृपया द्यावी;
२. २००९ च्या जनहित याचिका क्र. ५२ नंतर प्रथम अपीलकर्ते आणि इतरांनी मुंबई येथील माननीय उच्च न्यायालयीन रिट अधिकारक्षेत्रात याचिका दाखल केल्या नंतर सध्याचे अपील

दाखल करण्यात आले आहे. १९/१०/२०१० प्रशासकीय अधिकाऱ्यांच्या निर्णयाबद्दल आणि तेही अशा महत्त्वाच्या सार्वजनिक प्रकल्पात अपील करायला बसणार नाही, असे माननीय न्यायालयाने आपले मत मांडले आहे. माननीय न्यायालयाने दि. २७/०१/२०१० रोजीच्या प्राथमिक विवाद निराकरण अधिकाऱ्याने (PDRO) पास केलेल्या आदेशाची आणि त्यावरील उपायांची दखल घेतली आहे. अशाप्रकारे या प्राधिकरणाकडे सध्याचे अपील दाखल करण्यात आले.

३. २७/०१/२०१० रोजी प्राथमिक विवाद निराकरण अधिकाऱ्याद्वारे (PDRO) न छापलेली आदेश पत्रिका पास केली. २५/०१/२०११ रोजी आमच्यासमोर अपील दाखल केले गेले आहे. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण कायदा (MWRRA) चे कलम २००५२२) ३) खालीलप्रमाणे आहेत:

"२२. (१) या संदर्भात जारी केलेल्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशानुसार प्रत्येक नदी पात्र एजन्सीसाठी कोणत्याही सक्षम अधिकारी किंवा अधिकाऱ्यांना प्राथमिक विवाद निराकरण अधिकारी म्हणून अधिकृत करणे, पाणी देणे किंवा वितरणासंदर्भातील विवाद सोडविण्यासाठी अधिकृत करणे आवश्यक आहे.

कायद्यानुसार हक्क,

(२) प्राथमिक विवाद निवारण अधिकारी वाद सुनावणीच्या वेळी विहित केलेल्या प्रक्रियेचे पालन करतील.

(३) प्राथमिक विवाद निराकरण अधिकाऱ्याच्या आदेशामुळे त्रस्त कोणतीही व्यक्ती, असे आदेश मिळाल्यापासून साठ दिवसांच्या आत प्राधिकरणाकडे अपील करण्यास प्राधान्य देऊ शकते:

परंतु, पुरविलेल्या व्यक्तीला त्या साठ दिवसांच्या कालावधीत अपीलाला प्राधान्य न देण्याचे पुरेसे कारण असल्यास समाधानी असल्यास प्राधिकरणाने त्या साठ दिवसांच्या मुदतीच्या समाप्तीनंतर अपील करावे.

(४) प्राधिकरण विहित केलेल्या अपीलांवर सुनावणी करताना अशा प्रक्रियेचे पालन करेल."

सध्याचे अपील दाखल करण्यात सुमारे ३०० दिवसांचा विलंब होत आहे. तथापि आम्ही, सार्वजनिक महत्त्व असलेल्या प्रकल्पाच्या संदर्भात सहानुभूती दाखविण्यास उशीर

करण्याच्या पैलूचा विचार केला आहे आणि हे देखील लक्षात ठेवले आहे की प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याच्या (PDRO) अहवाल माननीय उच्च न्यायालयासमोर पहिला होता. म्हणूनच, याने विलंब माफ केला आहे.

४. पुणे जिल्ह्यातील मावळ तालुक्यातील पवना धरणातून बंद भूमिगत पाईप लाईनचा वापर करून प्रतिवादी क्र. २ (पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका) ला पाणीपुरवठा करण्याच्या प्रकल्पातून अपीलकर्त्याच्या, जल हक्क धारकांच्या आणि इतर व्यक्तींच्या सिंचन आणि पिण्याच्या पाण्याच्या हक्कांवर विपरीत परिणाम करते.
५. सध्याच्या अपीलमधील मुख्य मुद्द्यांविषयी माहिती देण्यापूर्वी काही पार्श्वभूमी विचारात घेणे आवश्यक आहे. पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेला (पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका) भूमिगतपणे पाणीपुरवठा करण्याच्या प्रकल्पाला आव्हान देणारी जनहित याचिका क्रमांक ५२ च्या माध्यमातून जानेवारी २००९ मध्ये अपीलकर्त्यांनी मुंबई येथील माननीय उच्च न्यायालयात याचिका दाखल केली होती. पवना धरणातून पाइपलाइन, सुमारे ३५ कि.मी. अंतरावर असलेल्या रावेत बंधारा येथे, पवना नदीतून पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाद्वारे पाणी सोडण्याची सध्याची व्यवस्था बदलण्यासाठी पवना धरणाच्या खाली मावळ तालुक्यातील शेतकऱ्यांनी वर नमूद केलेल्या रिट याचिकेतील याचिकाकर्ते माननीय उच्च न्यायालयासमोर दावा करतात की प्रस्तावित पाइपलाइन प्रकल्पामुळे इतर बाबींसह त्यांच्या अधिकारांनाही त्याचा त्रास होतो.
६. या रिट याचिकेच्या सुनावणी दरम्यान राज्य सरकारने महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण कायद्याच्या (MWRRA) कलम २२ अंतर्गत प्राथमिक वाद निराकरण अधिकारी (PDRO) नेमण्याचा निर्णय घेतला. त्यानुसार, प्राथमिक वाद निराकरण अधिकारी (PDRO) उदा. मुख्य अभियंता, जलसंपत्ती विभाग, पुणे यांची १५/०७/२००९ रोजी नियुक्ती करण्यात आली होती. या जनहित याचिकेमध्ये उपस्थित झालेल्या मुद्द्यांबाबत पुढील कार्यवाही करण्याचे व माननीय उच्च न्यायालयात आपला अहवाल सादर करण्याचे निर्देश देण्यात आले.
७. प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याने (PDRO) सर्व भागधारकांना म्हणजेच सुनावणी केल्यानंतर पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका, जलसंपत्ती विभाग, उद्योग (महिंद्रा आणि महिंद्रा, टाटा मोटर्स), देहू रोड छावणी, ग्रामस्थ आणि याचिकाकर्ते शेतकरी यांनी २७/०१/२०१० रोजी आपला आदेश बंद पाईपलाईनद्वारे पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाला

पाणीपुरवठा करण्याची योजना मंजूर केली. ज्यामुळे पाण्याचा अपव्यय कमी होईल व त्याचा सिंचनाचा आणि पिण्याच्या पाण्याच्या गरजेवर विपरीत परिणाम होणार नाही.

८. माननीय हायकोर्टाने दि. १९/१०/२०१० च्या आदेशानुसार वरील जनहित याचिकेचा आदेश फेटाळून लावला आणि प्रशासकीय अधिकाऱ्यांच्या निर्णयाबद्दल अपील करायला बसणार नाही आणि तेदेखील अशा महत्त्वाच्या सार्वजनिक प्रकल्पात आपले म्हणणे मांडायला बसणार नाही. माननीय न्यायालयाने प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याने (PDRO) दिनांक २७/०१/२०१० रोजी दिलेला आदेश व त्यावरील उपाय याची दखल घेतली आहे. अशाप्रकारे या प्राधिकरणासमोर सध्याचे अपील दाखल करण्यात आले.
९. २५/०१/२०११ रोजी अपील मिळाल्यानंतर प्राधिकरणाने ०९/०२/२०११ रोजी प्रतिवादींना नोटीस बजावली आणि चार आठवड्यांच्या मुदतीत अपीलमध्ये उपस्थित केलेल्या मुद्द्यांना उत्तर देण्याचे निर्देश दिले. प्रतिवादी क्र. १ यांनी प्राथमिक वाद निराकरण अधिकारी (PDRO) नियुक्त केल्यामुळे प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्यावर (PDRO) स्वतंत्र नोटीस बजावली गेली नव्हती. ०८/०३/२०११ रोजी प्रतिवादी क्र. १ ने आणखी आठ आठवडे मुदतवाढ देण्याची विनंती केली, जी मंजूर झाली. प्रतिवादी क्र. १ आणि २ यांनी अनुक्रमे ०५/०५/२०११ आणि ०९/०५/२०११ रोजी प्रत्युत्तर नोंदविले.
१०. २९/०६/२०११ रोजी सुनावणी झाली. अपीलांचे वकील उपस्थित होऊ शकत नसल्याने अपीलकर्त्याने सुनावणी तहकूब करण्याची विनंती केली, जी मंजूर झाली. २२/०७/२०११ रोजी सुनावणीची पुढील तारीख निश्चित केली गेली. त्यादरम्यान, प्राधिकरणाने पुढील प्रमाणे प्रतिवादी क्र. १ कडून पुढील माहिती मागितली.
 - (i) राज्यातील पलीकडे असलेल्या खाजगी उपसा योजनांच्या परवानगीच्या मुदतवाढीसंदर्भात महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (कायद्याच्या कलम १२ (६) (डी) ची स्थिती ०७/०६/२०१०(*खाली टीप पहा).
 - (ii) पाण्याच्या गुणवत्तेच्या संदर्भात अनुपालन उदा. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाच्या नाल्यांचे स्रोत बदलल्यामुळे नदीच्या पुरवठ्यात घट झाल्यावरही पाण्याची गुणवत्ता सिंचनासाठी योग्य आहे याची हमी.
 - (iii) राज्य शासनाने स्वतंत्रपणे पाणी मंजूर केलेल्या अटीनुसार लागू असलेल्या पाण्याच्या हक्काचे संरक्षण करण्यासाठी महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून कायद्याच्या कलम ७० चे पाणी धारकांकडून पालन.

(iv) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाला प्रेषण नुकसानीचा हिशेब कसा दिला जातो आणि पाईपलाईन बसविल्यामुळे प्रेषण नुकसान आणि दरामध्ये किती बचत आहे.

(v) कपात करण्यामुळे धरणाच्या ठिकाणी ऊर्जा निर्मितीमध्ये, प्रवाह कमी झाल्यामुळे महाजेनको बरोबर लीज करारावर परिणाम.

(*टीप : शासन निर्णय दिनांक १३/०२/२०१२ जलसंपत्ती विभाग खाजगी उचल योजनांसाठी मंजूरी ०७/०६/२०१५ पर्यंत वाढविली आहे)

११. २२/०७/२०११ रोजी प्राधिकरणाने या प्रकरणाची सुनावणी केली. प्रतिवादी क्रमांक १ ने प्राधिकरणाद्वारे मागितलेली पुरवणी शपथपत्र सादर केली. अपीलकर्त्याच्या प्रगत निवेदनाच्या वकीलांनी प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याच्या (PDRO) आदेशाविरुद्ध युक्तिवादांच्या लेखी नोट्स सादर केल्या. अपीलकर्त्याच्या निवेदनाला उत्तर दाखल करण्यासाठी प्राधिकरणाने प्रतिवादी क्रमांक १ ला चार आठवड्यांचा कालावधी (२८/०८/२०११ पर्यंत) दिला. अपीलकर्त्यास ०१/०८/२०११ पर्यंत सिंचन अधिकार व पाणी गुणवत्तेची माहिती सादर करण्याचे निर्देश देण्यात आले.

१२. ०१/०८/२०११ रोजी अपीलकर्त्याने आवश्यक माहिती सादर केली आणि प्रतिवादी क्र. २ ला प्रकल्प सुरू ठेवण्यापासून रोखण्यासाठी जाहिरात-अंतरिम आदेशासाठी प्रार्थना केली. अपीलकर्त्याने पर्यावरणविषयक प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अहवाल तयार करण्यासाठी तज्ज्ञांची नेमणूक करण्याच्या सूचनांना उत्तर देताना प्रार्थना केली.

१३. मुदतवाढ मागितल्यानंतर व प्राप्त केल्यानंतर, १८/१०/२०११ रोजी प्रतिवादी क्रमांक १ ने अपील व अपीलकर्त्याच्या लेखी युक्तिवादाचे उत्तर दाखल केले. २२/०७/२०११ रोजी सुनावणी दरम्यान सादर केलेले आणि तसेच सादर केलेल्या दिनांकावर ०१/०८/२०११ रोजी अपीलकर्ता.

१४. यंत्रणेतील पाण्याच्या संदर्भात पाण्याच्या गुणवत्तेच्या आकडेवारीच्या कमतरतेची दखल घेत, प्राधिकरणाने १५/११/२०११ रोजी प्रतिवादी क्रमांक २ ला पवना जलाशयात, विद्यमान कडाधे, थुगाव, बेबेदोहल आणि गोडुंब्रे आणि प्रस्तावित गहुंजे आणि शिवणे व विद्यमान रावेत बंधारा येथील पाण्याच्या दर्जाची माहिती दर महिन्याला गोळा करण्याचे निर्देश दिले. पीएच, डीओ, जैविक ऑक्सिजन मागणी (बीओडी), टीएस, टीडीएस आणि कोलिफॉर्म यांची माहिती आवश्यक होती. प्रतिवादी क्र. २ ने डिसेंबर २०११ ते एप्रिल २०१२ या महिन्यांसाठी आवश्यक माहिती सादर केली.

१५. प्राथमिक वाद निराकरण अधिकार्यापुढे (PDRO) अपीलकर्त्यांनी आंदोलन केलेल्या पाइपलाइन योजनेविरुद्धचे मुख्य मुद्दे

१५.१. प्राथमिक वाद निराकरण अधिकारी (PDRO) आधी अपीलकर्त्यांनी पेटवलेली मुख्य समस्या खालीलप्रमाणे आहेत :

- (i) पवना धरण आणि रावेत बंधान्यादरम्यान नदीवर अनेक उपसा सिंचन व पिण्याच्या पाण्याच्या योजना आहेत. याशिवाय दोन्ही नदीकाठच्या गावांना, तळेगाव दाभाडे नगरपालिका, वाघोली पाणीपुरवठा, देहू रोड छावणी तसेच एमआयडीसीसह औद्योगिक गरजा असलेल्यांना पिण्याच्या पाण्याची गरज आहे. खेड्यांमधील जनावरांनाही पाण्याची गरज आहे. पाइपलाइन योजनेच्या अंमलबजावणीमुळे वरील सर्व गरजा पूर्ण करण्यासाठी पाण्याची कमतरता भासणार आहे.
- (ii) धरण पॉवर हाऊस येथे वीज निर्मितीचे नुकसान होईल ज्यामुळे वीज प्रकल्प बंद होईल आणि अशा प्रकारे महसूलात तोटा होईल.
- (iii) धरणाचा गाळ आणि बाष्पीभवन नष्ट होण्यामुळे धरणात आधीच पाणीटंचाई निर्माण झाली आहे.
- (iv) नदीकाठावरील स्थायिक झालेल्या पवना धरणाच्या प्रकल्पग्रस्तांना याचा त्रास होईल.
- (v) मावळ तालुक्यातील पाण्याची मागणी वाढत असताना, पाऊस कमी होत आहे.
- (vi) पाणीपुरवठा करण्याचा दरडोई मानदंड नगरपालिका व इतरांसाठी समान असावा.
- (vii) इंद्रायणी, भामा, आसखेड, आंध्र आणि जाधववाडी येथे अतिरिक्त बंधारे बांधून पाण्याची उपलब्धता वाढविली जाऊ शकते.

१५.२. महिंद्रा आणि महिंद्रा टाटा मोटर्स आणि देहू रोडचे प्रतिनिधी छावणी देखील प्राथमिक वाद निराकरण अधिकार्यासमोर (PDRO) त्यांचे विचार मांडते. त्यांची चिंता भविष्यात पाणी मागणी आणि जल प्रदूषणात होणारी वाढ ही होती.

१५.३. जनसुनावणी दरम्यान ग्रामसभेच्या प्रतिनिधींनी प्राथमिक वाद निराकरण अधिकार्याला (PDRO) सांगितले. पाईपलाईन प्रकल्पाला जमीन अधिग्रहणात सामील केल्यामुळे त्यांचा विरोध होता. प्रदूषण आणि सिंचनासाठी पाणीटंचाईचे प्रश्नही उपस्थित केले गेले.

१६. वरील मुद्द्यांवरील प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्यासमोर (PDRO) प्रतिवादींचा उत्तर

१६.१. प्रतिवादी क्र. १ (जलसंपत्ती विभाग)

- (i) सध्या ४५०० हेक्टर सिंचन आहे. सर्व वापरकर्त्यांसाठी पुरेसे पाणी उपलब्ध आहे.
- (ii) सिंचन आणि बिगर सिंचनाची मागणी पूर्ण करण्यासाठी धरणाच्या खाली नदीवर अनेक बंधारे आहेत ज्यामध्ये पुरेसा साठा उपलब्ध आहे.
- (iii) याचिकाकर्त्याने सुचविलेल्या इतर संचयन योजना राबविण्यास वाव नाही.
- (iv) इतर पाणी वापरकर्त्यांसाठी पाइपलाइन प्रकल्पानंतरही ३.५ हजार दशलक्ष घनफूट (TMC) (१०० दशलक्ष घनमीटर (MM³)) पाणी नदीत सोडले जाईल.

१६.२. प्रतिवादी क्र. २ (पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका)

- (i) २०१९ पर्यंत सर्व गरजा पूर्ण करण्यासाठी पुरेसे पाणी आहे.
- (ii) पाइपलाइन प्रकल्प शासनाच्या जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय नागरी नूतनीकरण अभियान भारत अंतर्गत दिला जातो आणि त्याचा खर्च ५०% अनुदान अंतर्गत दिला जातो.
- (iii) प्रकल्पामुळे ऊर्जा बिलामध्ये आणि पाण्याच्या जकाती (Tariff) मध्ये बचत होईल.
- (iv) दोन अतिरिक्त बंधान्यांची किंमत पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाकडून भागविली जात आहे.
- (v) पाइपलाइन प्रकल्पामुळे सुमारे १ हजार दशलक्ष घनफूटचे (TMC) दशलक्ष घनमीटर (२८.३ MM³) प्रेषण नुकसानात बचत होईल.

१७. प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याचा (PDRO) अहवाल

- १७.१. जलविज्ञान आणि पाण्याची विविध प्रकारची माहिती गोळा केल्यानंतर जलसंपत्ती विभागाकडून वाटप आणि जनसुनावणीनंतर प्राथमिक तंटा निराकरण अधिकाऱ्याने असा निष्कर्ष काढला की, सिंचनासाठी सद्य आणि भविष्यात पिण्याच्या पाण्यासाठी कोणत्याही कमतरतेचा सामना करण्याची गरज भासणार नाही. पुढे, औद्योगिक मागणी उपलब्धतेपैकी केवळ ९% आहे. सध्याचे सिंचन ३६८५ हेक्टर असून ५३०४ हेक्टरपर्यंत वाढ होण्याचा अंदाज आहे. वाढीव गरजा पूर्ण करण्यासाठी पाण्याची कमतरता नाही.

१.१० हजार दशलक्ष घनफूट मृत साठ्याची तरतूद लक्षात ठेवून पवना धरणात पाणलोट क्षेत्रात दाट झाडे आहेत आणि गाळ ही समस्या नाही. इथे तालुक्यातील पाऊस कमी करण्याचा कोणताही ट्रेंड दिसत नाही. पाइपलाइन प्रकल्पामुळे सुमारे १ हजार दशलक्ष घनफूट पाण्याची बचत होईल. सध्या नदीतील तोटा हा प्रेषण तोटा आहे. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाने पाणी पंपामुळे उर्जेची निव्वळ बचत होते. पीएपीच्या पुनर्वसनाचा संबंध या प्रकल्पाशी जोडला जाऊ नये. प्रदूषणासाठी स्वतंत्र संस्था आहे. उदा. यावर नजर ठेवण्यासाठी महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ आहे.

१७.२. वरील बाबी लक्षात घेऊन प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याने ठरवले की, या योजनेस विरोध योग्य नाही.

१८. पवना धरण

१८.१. जलसंपत्ती विभागाने उपलब्ध केलेल्या तपशिलांमधून, पवना धरणाची ठळक वैशिष्ट्ये आणि सिंचन व बिगर सिंचन वापरकर्त्यांना देण्यात आलेल्या पाण्याच्या विविध मंजुरी खालीलप्रमाणे आहेत:

पूर्ण करण्याचे वर्ष	१९७२
धरणाचे पाणलोट क्षेत्र	११३.३६ किमी ^२
एकूण साठा	३०५ दशलक्ष घनमीटर (MM ^३)
जल साठा	२७४ दशलक्ष घनमीटर (MM ^३)
मृत संग्रह	३१ दशलक्ष घनमीटर (MM ^३)
७५% विश्वासार्ह उत्पादन (प्रकल्प नियोजनानुसार)	३४५ दशलक्ष घनमीटर (MM ^३)
बाष्पीभवन कमी होणे	२४ दशलक्ष घनमीटर (MM ^३)
वापरण्यासाठी उपलब्ध पाणी	३२१ दशलक्ष घनमीटर (MM ^३)

१८.२. सिंचन

(i)	जलाशयातून मंजूर	१३२ योजना	४०६.४५ हेक्टर
(ii)	नदीतून मंजूर	१४४१ योजना.....	४१२९.०८ हेक्टर
			४५३५.५३ हेक्टर

सिंचनासाठी पाण्याची आवश्यकता

हंगाम	जलाशयातून दशलक्ष घनमीटर (MM ³)	नदीतून दशलक्ष घनमीटर (MM ³)
खरीप	०.५९	६.३४
रबी	०.९८	१०.८७
बारमाही	०.५३	२.७०
	२.१०	१९.९१

एकूण पाण्याची आवश्यकता ४५३५.५३ हेक्टर = २२.०१ दशलक्ष घनमीटर (MM³)

साठवण नियोजनात सिंचनासाठी आरक्षण .. ३२.३३ दशलक्ष घनमीटर (MM³)

१८.३ बिगर-सिंचन

जलाशयातून वाटप .. दशलक्ष घनमीटर (MM³)

उद्योग	शून्य		
घरगुती	पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका	१७१.०७	(विना
	पाईपने पाणीपुरवठा योजना	०.३१४	बाष्पीभवन हिस्सा)
	अम्बी खोरे	५.५६	
		१७६.९२	

नदीतून वाटप ... दशलक्ष घनमीटर (MM³)

उद्योग	एमआयडीसी	२५.३९१
	४२० इतर युनिट	६.३८०
		३१.७७१
घरगुती	एमआयडीसी	३५.९५७
	वाघोली, पाणीपुरवठा	९.९२०
	योजना । व ॥	
	तळेगाव दाभाडे	३.९४६
	गॅरिसन अभियंता	९.९२२
	४२ इतर योजना	१४.१९९
		७३.९४४

१८.४. पाइपलाइन नंतरची प्रकल्प परिस्थिती ... दशलक्ष घनमीटर (MM³)

<u>धरणातून वाटप</u>		<u>नदीतून वाटप</u>	
घरगुती	१७६.९२	पाटबंधारे	३०.२३ (ठरविल्यानुसार)
सिंचन	२.१०	उद्योग	३१.७७१
		घरगुती	७३.९४४
	१७९.०२		१३५.९४५

१८.५. खरीप हंगामात वाटप ... दशलक्ष घनमीटर (MM³)

पिंपरी- चिंचवड महानगरपालिका	५३.९२
औद्योगिक (नदीतून)	९.२३
घरगुती (नदीतून)	२१.७६
सिंचन (नदीतून)	६.३४
	९१.२५

१८.६. एकूण वाटप दशलक्ष घनमीटर (MM³)

सिंचन	३२.३३
जलाशय (घरगुती)	१७६.९२
नदी (घरगुती)	७३.९४४
नदी (उद्योग)	३१.७७१
	३१४.९६५

टीप : ३२१ उपलब्धतेच्या विरुद्ध, ३१५ दशलक्ष घनमीटर (MM³) वितरण आहे. घरगुती वापरासाठी उपलब्ध असलेले सुमारे ६ दशलक्ष घनमीटर (MM³) शिल्लक.

१९. प्राधिकरणासमोर अपीलात अपीलकर्त्यांनी उपस्थित केलेले मुद्दे / चर्चेचे विषय

- पाइपलाइन प्रकल्पात अपीलकर्त्याने घेतलेल्या आक्षेपांना परवानगी दिल्यानंतर अपीलकर्त्याच्या बाजूने शोध नोंदविला पाहिजे.
- धरण क्षमतेपेक्षा पाण्याचे विद्यमान वाटप बरेच जास्त आहे आणि पावसाच्या सरासरी मुल्याचा आणि पाण्याच्या उपलब्धतेचा विचार केला गेला आहे.

- (iii) ७२ पैकी ५४ ग्रामसभांनी प्रकल्पाला विरोध दर्शविला आहे आणि प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याने त्यांच्याबरोबर झालेल्या बैठकीच्या मिनिटाला वजन दिले नाही. ७२ पैकी ३९ गावांचा विचार केला आहे.
- (iv) पाइपलाइन प्रकल्पांमुळे वीज बचत होईल असे प्राथमिक वाद निराकरण अधिकारी निष्कर्ष रेकॉर्डच्या विरोधात आहेत. एकंदरीत वीज निर्मिती मोठ्या प्रमाणात कमी होईल.
- (v) प्राथमिक वाद निराकरण अधिकारीचे निष्कर्ष विकृत आणि अनियंत्रित आहेत.
- (vi) धरणातील काढलेला गाळ पाणी वाटप करताना विचारात घेतलेला नाही; प्रतिसादकर्त्यांनी केवळ २००९ च्या जनगणनेचा विचार केला आहे. सध्याची लोकसंख्या आणि भविष्यातील वाढ याचा विचार केला गेला नाही.
- (vii) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाने रावेत बंधारा येथून उचललेले पाणी सद्य आणि भविष्यातील आवश्यकता पूर्ण करण्यासाठी पुरेसे आहे.
- (viii) अपीलित प्राधिकरणाने हस्तक्षेप करणे आवश्यक आहे अन्यथा या प्रकल्पामुळे सरकारी तिजोरीचे मोठे नुकसान होईल, शेतकरी, हक्कधारक, उद्योग व धरणातील पाण्यावर मोठ्या प्रमाणात अवलंबून असणाऱ्यांचे नुकसान होईल.

२०. प्रतिवादींचा अपीलात उपस्थित केलेल्या मुद्द्यांना प्रतिसाद.

२०.१. प्रतिवादी क्र. १ (जलसंपत्ती विभाग)

- (i) जलसंपत्ती विभागाने आणि पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने सार्वजनिक सुनावणीच्या आणि सादरीकरणाच्या माध्यमातून केलेल्या सर्व बाबींचा विचार प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याने केला आहे.
- (ii) सर्व धरणांमध्ये नियोजित खरीप वापराचा विचार करता प्रत्यक्ष साठवण क्षमतेपेक्षा जास्त असतो.
- (iii) पवना धरण ७५% विश्वासाह उपलब्धतेसाठी आखले गेले आहे.
- (iv) पाण्याच्या अधिकारांच्या सर्व वचनबद्धतांचे संरक्षण केले जाईल आणि म्हणूनच पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाला पाइपलाइन प्रकल्प पुढे जाण्यापासून रोखण्याचे कोणतेही स्थान नाही.

- (v) १३६ दशलक्ष घनमीटर (MM³) च्या आदेशाचे प्रकाशन वर्षभर चालू राहील आणि ७ दशलक्ष युनिट वीज निर्मिती करेल. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकासाठी उर्जेतील निव्वळ बचतीचा विचार त्यांच्या आदेशात हायकोर्टाने केला आहे.
- (vi) गाळ प्रकल्प नियोजन आणि मृत साठवणुकीची तरतूद करण्यात आली आहे.
- (vii) पाणीपुरवठा योजना अस्तित्वात असलेल्या गावांसाठी अंदाजे लोकसंख्या २०२३ एडी मध्ये ६०,००० इतकी आहे. ७० दर दिवशी दरडोई लिटर (lpcd) वर, एकूण आवश्यकता १.५२ दशलक्ष घनमीटर (MM³) आहे. उर्वरित खेड्यांचा देखील विचार केला तर आणखी ०.९७ दशलक्ष घनमीटर (MM³) आवश्यक आहे.
- (viii) सर्व वापरकर्त्यांच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी विद्यमान आणि दोन प्रस्तावित बंधार्यांमध्ये पुरेसे पाणी साठवले जाईल.
- (ix) वाढत्या मागणीसह, पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाकडे वाहक तोटा कमी करण्यासाठी आणि पाण्याच्या वापराची कार्यक्षमता वाढविण्याशिवाय पर्याय नाही.
- (x) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकासाठी कोटा मंजूर करताना महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम कायद्याच्या कलम ७० मधील तरतुदींचे पालन केले गेले आहे.

२०.२. प्रतिवादी क्र. २ (पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका)

- (i) अपीलकर्त्याने उपस्थित केलेल्या सर्व मुद्द्यांना पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने उच्च न्यायालयात दाखल केलेल्या १८/०३/२००९ च्या प्रतिज्ञापत्रात आधीच उत्तर दिले होते (हे पुन्हा अपीलाच्या उत्तरात संलग्न केले गेले होते).
- (ii) ग्रामस्थांच्या हितासाठी पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका पाइपलाइनच्या बाजूने सर्व्हिस रस्ते तयार करणार आहे.
- (iii) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाला वाटप मंजूर करताना, जलसंपत्ती विभागाने इतर सर्व वापरकर्त्यांची आवश्यकता विचारात घेतली आहे.

२१. अपीलकर्त्याने सुनावणी दरम्यान २२/०७/२०११ रोजी दाखल केलेल्या लेखी सादरीकरणात आणि ०१/०८/२०११ रोजी अर्जात उपस्थित केलेले अतिरिक्त मुद्दे

- (i) पवना धरणावर १९७२ पासून उपलब्ध असलेली ३८ वर्षांची दीर्घ कालावधीची माहिती अवलंबून राहण्यायोग्य पीक निश्चित करण्यासाठी वापरला जावी. वास्तविक

उपलब्धता ३१० दशलक्ष घनमीटर (MM³) (११.१ हजार दशलक्ष घनफूट (TMC)) पेक्षा जास्त नसावी.

- (ii) सुधारित नियोजनात मूळ १२.९२ हजार दशलक्ष घनफूट (TMC) (३६६ दशलक्ष घनमीटर (MM³)) च्या तुलनेत ११.९० हजार दशलक्ष घनफूट (३३७ दशलक्ष घनमीटर (MM³)) वाटप करते. अशा प्रकारे उपलब्धतेमध्ये १ हजार दशलक्ष घनफूटने घट झाली आहे (२८.३२ दशलक्ष घनमीटर (MM³)), तर १ हजार दशलक्ष घनफूटची तरतूद वाढली असून एकूण तूट २ हजार दशलक्ष घनफूट (५६.६४ दशलक्ष घनमीटर (MM³)) आहे. प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याने याचा विचार केला नाही.
- (iii) तेथे आहे पाणलोट क्षेत्रातील कमी पावसाचा आणि शहरीकरणाचा वाढता कल, यामुळे येणाऱ्या वर्षात पावसाचे प्रमाण कमी होईल.
- (iv) धरणाच्या खाली पाणलोट क्षेत्रात पावसाळ्याचे दिवस कमी होत आहेत.
- (v) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाला ३६५ दिवस सतत पुरवठा होत आहे तर इतरांना ७५ दिवस पावसावर अवलंबून रहावे लागत आहे.
- (vi) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकासाठी दरडोई उपलब्धता १८७ लीटर आहे जी १३५ लीटरच्या प्रमाणपेक्षा जास्त आहे. सध्याच्या ७० लीटरच्या तुलनेत हा नियम इतर शहरांमध्ये लागू केला जावा.
- (vii) १९७२ ते २०१० पर्यंतचे कामकाजाचे टेबल तयार करून रेकॉर्डवर ठेवावेत.
- (viii) पाइपलाइन प्रकल्पानंतर धरणातून ६ तासांसाठी ४३० क्युसेक्स किंवा २४ तासांसाठी १०७.५ क्युसेक पाणी सोडले जाईल. ३४.०९६ दशलक्ष घनफूट (mcft) / दिवस एवढी गरज आहे तर पुरवठा फक्त ९.२८८ दशलक्ष घनफूट (mcft) / दिवस असेल. पाण्याची पातळी उंचावण्यासाठी वेळ देखील ४ दिवसांचा असेल.
- (ix) पाइपलाइन प्रकल्पाचे डिझाइन १९१.६२५ दशलक्ष घनमीटर (MM³) / वर्ष पर्यंत वापरता येते. यामुळे जलाशयात कमी पाणी सोडले जाईल.
- (x) या प्रकल्पासाठी ईआयएचा कोणताही अहवाल तयार करण्यात आलेला नाही किंवा एमओईएफकडून स्थान मंजूर झाले नाही. धरणातून फक्त एक तृतीयांश पाणी

सोडण्यात येईल. खेड्यांमधील सांडपाणी नदीला दूषित करेल ज्यामुळे ते मानवांसाठी आणि गुरांच्या वापरासाठी अयोग्य ठरेल. महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ (MPCB) ने देखील जैविक ऑक्सिजन मागणी (BOD) ची संख्या मर्यादित ठेवण्यासाठी नदीत पुरेसा प्रवाह सतत सुरू ठेवण्याचा सल्ला दिला आहे.

- (xi) सध्या रावेत बंधारा येथे पाण्याची गुणवत्ता दर्शविते की पुरेशा प्रवाहामुळे ते पिण्यायोग्य आहे (डी.ओ. ६-७ मिलीग्राम / लीटर, जैविक ऑक्सिजन मागणी (BOD) ४-१० मिलीग्राम / लीटर आणि बहुधा संभाव्य क्रमांक (mpn) / १०० मिली २२५-१६०० मध्ये एकूण कॉलिफॉर्म, मलविषयक कॉलिफॉर्म ४०-२००). चिंचवड येथे बहुतांश पाणी काढून टाकण्यात आलेले असताना, जैविक ऑक्सिजन मागणी (BOD) ८-२५ पर्यंत वाढते, एकूण कॉलिफॉर्म १६००-१८०० आणि मलविषयक कॉलिफॉर्म १००-१०००, जे पिण्यायोग्य नाही. अशा परिस्थिती पाइपलाइन प्रकल्प झाल्यानंतर होणार आहे .
- (xii) पर्यावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अहवाल तयार करण्यासाठी प्राधिकरण प्रतिसाद देणाऱ्याला स्वतंत्र तज्ञांची नेमणूक करण्याचे निर्देश दिले जाऊ शकतात आणि अपील करण्याच्या वेळी प्राधिकरण पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेला प्रकल्पातील कामकाज सुरू ठेवण्यापासून रोखू शकते.

२२. अपीलकर्त्याला २२.७.२०११ च्या लेखी सादरीकरण आणि दिनांक १.८.२०११ रोजीच्या लेखी युक्तीवादाला प्रतिवादी क्र. १ (जलसंपत्ती विभाग) चे उत्तर.

- (i) १९७६ ते २०११ (३६ वर्षे) मधील आकडेवारी दर्शविते की सरासरी उपलब्धता ३६९.५८ दशलक्ष घनमीटर (MM³) (१३.०५ (हजार दशलक्ष घनफूट (TMC)) आणि ७५% उपलब्धता ३१७.०१ दशलक्ष घनमीटर (MM³) (११.१९ (हजार दशलक्ष घनफूट (TMC)) आहे. ७५% विश्वासाहतेच्या नियोजित उपलब्धतेमधील वास्तविक कमतरता केवळ १ हजार दशलक्ष घनफूट (TMC) (३४५ - ३१७ = २८ दशलक्ष घनमीटर (MM³)) इतकी आहे.
- (ii) धरणाच्या पाण्याचे क्षेत्रफळ ११३.३६ चौरस किलोमीटर आहे. धरणाच्या जागी २००० ते २०११ या ११ वर्षांच्या कालावधीत सरासरी पाऊस ३४६० दशलक्ष मीटर झालेला आहे.

- (iii)) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेसाठी घरगुती वापराच्या वाटपासाठी मानला जाणारा दरडोई मापदंड १४७ लिटर आहे. स्वीकारले गेलेले नियम भारत सरकारच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार आहेत.
- (iv) पशुधनाची गरज भूगर्भातील पाणी आणि इतर स्रोतांकडून पूर्ण केली जावी.
- (v) सर्व वापरकर्त्यांद्वारे गेल्या १० वर्षांतील एकूण पाण्याचा वापर १३५.७५ दशलक्ष घनमीटर (MM³) ते २१०.७७ दशलक्ष घनमीटर (MM³) पर्यंत आहे. ही आकडेवारी पाण्याचा वापर जास्त प्रमाणात होत नाही हे दर्शवित आहे.
- (vi) रावेत बंधान्या पर्यंत पाणलोट क्षेत्र २९० चौ.किमी. आहे. पिंपळ गुरव (३४२ चौ.किमी.) वर gauging data उपलब्ध आहे. हे असे दर्शवते की, धरणाच्या खाली पाणलोट क्षेत्रातील पाण्याची उपलब्धता पावसाळ्यात ९५.७ (दशलक्ष घनमीटर (MM³)) ते ६६०.९ (दशलक्ष घनमीटर (MM³)) पर्यंत असते. पवना धरणातून सुमारे ३१५ (दशलक्ष घनमीटर (MM³)) वाटपापैकी ९३.५५ (दशलक्ष घनमीटर (MM³)) पाण्याचे खरीप केले असून त्यासाठी पावसाळ्यातील ७५ दिवसांत ६५.९८ (दशलक्ष घनमीटर (MM³)) पाण्याची गरज होती.
- (vii) रावेत बंधारा येथील पाणी प्रक्रियेनंतर पिण्यायोग्य आहे.

२३. पक्षांनी आमच्यासमोर उपस्थित केलेल्या विविध वादांमधून खालील बाबी विचारात घेण्यासारख्या आहेत:-

- (i) गाळ आणि पावसाचा विचार करून प्रणालीत पाण्याची उपलब्धता, सिंचन आणि बिगर सिंचनाच्या वापरासाठी नियोजित मागण्यांसाठी पुरेसे आहे का?
- (ii) धरणातील वीज निर्मिती आणि पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाने त्याच्या वाटपासाठी वापरलेल्या उर्जाचा सध्याच्या वादावर परिणाम आहे काय?
- (iii) पाण्याच्या गुणवत्तेसंदर्भात कलम १२ (५) देखील प्रभावित झाला आहे का?
- (iv) समस्या क्रमांक तीन चे उत्तर होकारार्थी असेल तर पाईपलाईन प्रकल्पाच्या परिणामी पाण्याच्या गुणवत्तेत होणारी घसरण याबद्दल याचिकाकर्त्याला आकांताकडे कसे बघायचे?

(v) प्राधिकरणाने या आवाहनाची पूर्तता करण्यासाठी जलसंधारणाशी संबंधित ११ (४) चा विचार करणे आवश्यक आहे काय?

(vi) प्राथमिक तंट्या निवारण अधिकाऱ्याच्या आदेशास हस्तक्षेपाची आवश्यकता आहे काय?

२४. वरील सहा मुद्द्यांवरील या प्राधिकरणाचे निष्कर्ष खालीलप्रमाणे आहेत.

२४.१. मुद्दा (i) - सिंचन आणि बिगर सिंचन वापराच्या नियोजित मागण्यांसाठी यंत्रणेत पाण्याची उपलब्धता पुरेशी आहे का?

२४.१.१. धरणातील थेट संचयनाच्या खंडापेक्षा साधारणता: १.२ ते १.५ पट जास्त साठवणातून नियोजित उपयोग. कारण खरीपामधील उपयोग नदीच्या पूर्वेपासून होत नसल्याने खरीपाच्या शेवटी साठविलेले पाणी फक्त 'रब्बी' व 'गरम हवामानातच' वापरले जाते. पवना धरणात, प्रकल्पाच्या नियोजन टप्प्यात ७५% विश्वासार्हतेचे मूल्यांकन केलेले उत्पादन ३४५ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) होते. २४.३ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) जलाशयातून बाष्पीभवन होण्याच्या नुकसानी नंतर ३२१ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) चा वापर करण्याचे आणि धरणात २७४ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) जल साठ्याची योजना आखण्यात आली. हे नियोजन स्वीकृत जलविज्ञान पद्धतीनुसार आहे. सर्व वापरकर्त्यांना दिलेले एकूण वाटप (परिच्छेद १८.६) सुमारे ३१५ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) आहे. तथापि, जलसंपत्ती विभागानुसार (जलसंपत्ती विभाग) एकूण मागणी २१०.७७ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) पेक्षा जास्त झाली नाही, हे दर्शवत आहे की सध्याची मागणी मंजूर मागणीपेक्षा किंवा वास्तविक उपलब्धतेपेक्षा खूपच कमी आहे.

२४.१.२. जलसंपत्ती विभागाने माहिती दिली आहे की, १९७६ ते २०११ या काळात धरणावरील प्रवाहातील आकडेवारीच्या विश्लेषणावर, ७५% विश्वासार्हतेची वास्तविक उपलब्धता ३१७.०१ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) म्हणजेच १ हजार दशलक्ष घनफूट (TMC) ने कमी केली. २८.३ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) मीटर हवामान बदलासह विविध कारणांमुळे जलविज्ञानातील बदल विचारात घेतल्यास ही कमतरता असामान्य नसली तरी, मागणी वाढत असताना नियोजित पातळी गाठल्यास ही कमतरता भविष्यात समस्या निर्माण करू शकते. प्राथमिक वाद निराकारण अधिकाऱ्याच्या (PDRO) अहवालात बैठकीच्या विषयावर चर्चा झाली आहे, आणि धरणात ३१ दशलक्ष घनमीटर (MM^3) च्या मृत साठवणूकीची तरतूद करण्यात आली असून पाणलोट दाट झालेले असल्यामुळे आम्ही संबंधित निष्कर्ष मान्य करतो.

- २४.१.३. धरणाचे पाणलोट क्षेत्र फक्त ११३.३६ किमी^२ आहे, तर रावेत बंधारा येथील पाणलोट क्षेत्र ३५ किमी, धरणाच्या खाली २९० किमी^२ आहे. वापर ठिकाणे फक्त पवना धरणापुरते मर्यादित नाहीत तर नदीमार्गासह रावेत बंधाऱ्यापर्यंत वाढतात. जलसंपत्ती विभागाने (जलसंपत्ती विभाग) दिलेल्या आकडेवारीवरून असे दिसून आले आहे की पावसाळ्यात धरणाच्या खाली आणि धरणाच्या उपलब्धतेच्या खाली ९५.७ दशलक्ष घनमीटर (MM^३) ते ६६० दशलक्ष घनमीटर (MM^३) पावसाळ्यात उपलब्ध असतात. धरणाच्या खाली काडधे, थूगोन, बेबेदोहोल आणि गोडुंब्रे येथे एकूण ८२.९६ (MCFT) २.४ दशलक्ष घनमीटर (MM^३) साठा आहे. गहुंजे आणि शिवणे येथे अश्या आणखी दोन स्टोअरेजचे नियोजन आहे, त्यावरील खर्च पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) ला उचलावा लागेल. या साठवणूकीच्या उपलब्धतेकडे दुर्लक्ष करणे योग्य ठरणार नाही आणि यंत्रणेच्या पाण्याचे संतुलन हाताळताना धरण उधळेल, विशेषता धरणाच्या खालची नदी कधीही कोरडी होणार नाही.
- २४.१.४. मार्गावरील संचयन बंधारे पावसाळ्यानंतर आणि पाईपलाईन प्रकल्प लागू झाल्यानंतरही पूर्ण भरतील. धरणातून १३६ दशलक्ष घनमीटर (MM^३) पाणी अन्य वापरकर्त्यांसाठी सोडण्यात येईल. धरणापासून रावेतपर्यंतच्या प्रवासाची वेळ फक्त नदी कोरडे असतानाच संबंधित आहे. आमच्या मते रावेत पर्यंत आवश्यक पाणी वाटप करण्यात अडचण येणार नाही.
- २४.१.५. पहिल्या प्रश्नाचे उत्तर म्हणून बांधाच्या धरणाच्या खाली असलेल्या प्रवाह साठवणूकीचा लाभ घेण्यासाठी वाटपाच्या वितरणाच्या सकारात्मक पुरवणी हंगामी नियोजनात पुनर्वसन केले जाते. त्यानुसार केवळ एकट्या पवना धरणाचा प्रवाह लक्षात घेता कार्यरत कोष्टके तयार करण्याची आवश्यकता नाही.
- २४.२. मुद्दा क्रमांक (ii) - धरणातील वीजनिर्मिती व पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) त्याच्या वाटपात पंप ऊर्जा वापरल्याने वादावर परिणाम होतो काय?
- २४.२.१. १९७२ मध्ये जलविद्युत केंद्र स्थापन झाले त्यावेळी जरी ते धरणाचा भाग नसले तरी आनुषंगिक ऊर्जा निर्माण करण्यासाठी नंतर त्याचा समावेश हे लक्षात घेऊन करण्यात आला की, साठवणूकीतून नियोजित मोठ्या प्रमाणात उपयोग धरणाच्या खाली असून त्यातून केले जाणारे उत्पादन अधिक उत्पादनक्षम होऊ शकते. पाणीपुरवठा योजनेच्या संचालन खर्चाचा एक भाग म्हणून रावेत बंधारा येथील पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) पंप हाऊस मध्ये ऊर्जा वापरली जाते.

२४.२.२ मुंबई येथील माननीय उच्च न्यायालयाच्या १९/१०/२००९ रोजीच्या आदेशान्वये काही उपस्थित याचिकाकर्त्यांनी दाखल केलेल्या वरील जनहित याचिका फेटाळताना नोंदवते की, ४ हा प्रकल्प कार्यान्वित झाल्यावर पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेच्या वतीने निदर्शनास आणून दिले आहे की, ५८,५२,४३८ एवढ्या युनिट्स विजेची बचत होईल परिणामी रुपये ५/- प्रती युनिट या दराने २.९२ करोड इतकी बचत होईल. म्हणूनच पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) दिलेल्या निवेदनात पाईपलाईन प्रकल्प सुरु झाल्यानंतर प्रणालीतील ऊर्जाची एकूण बचत दिसून येते. माननीय उच्च न्यायालयासमोर पुढील आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे तुलनात्मक आकडेवारीही पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) सादर केली.

टप्पा	दरवर्षी धरणातून सिंचनाच्या नोंदीनुसार वीजनिर्मिती	पंपिंगसाठी दरवर्षी वीज वापर पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) नोंदीनुसार)
(i) आज	१,७५,००० युनिट्स	४,९४,१९,११७ युनिट्स
(ii) डायरेक्ट पाईपलाईन प्रकल्प कार्यरत झाल्यानंतर	७०,००,००० युनिट्स	३,३०,६६,६७९ युनिट्स
(iii) भिन्नता (बचत म्हणून)	(-) १,०५,००,००० युनिट्स	(+) १,६३,५२,४३८ युनिट्स
वीज युनिटमध्ये निव्वळ बचत	+५८,५२,४३८ युनिट्स	
५/- प्रती युनिट प्रमाणे रक्कमेमध्ये निव्वळ बचत	+ २,९२,६२,१९०/- (म्हणजे + रुपये २.९२ कोटी)	

२४.२.३. १६.३ दशलक्ष युनिट (mu) चा फायदा प्रत्यक्षात केवळ ०.६५ दशलक्ष युनिट (mu) आहे आणि म्हणून ९.८५ दशलक्ष युनिट (mu) चे नेट नुकसान झाले आहे हे दर्शविण्यासाठी अपीलकर्त्यांनी त्यांची स्वतःची गणना केली आहे. तथापि, पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने या गणनेला असे आव्हान दिले आहे की असे मानले जाते की पंपिंग दररोज ८ तास केले जाते, २४ तास गृहीत धरून नाही.

२४.२.४. आम्ही नोंद घेत आहोत की धरणातील जलविद्युत प्रकल्पाचा केवळ एक आनुषंगिक फायदा आहे आणि म्हणूनच पाइपलाइन प्रकल्पाविरुद्ध कोणत्याही युक्तीवादाचा तो मुख्य मुद्दा तयार करू शकत नाही. आधी निव्वळ बचत किंवा तोटा या बाबतीत आर्थिक परिणामांचा कोणताही अभ्यास देखील करावा लागेल. रावेत बंधारा येथील धरणाच्या दुप्पट दर असल्याने पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेला मोठ्या प्रमाणात पाण्याचे दर विचारात घ्यावे लागतील. आमच्यापुढील भिन्न आकडेवारी पाहता आणि या कृतीचे तुलनेने कमी महत्त्व लक्षात घेता प्राधिकरणाचे मत आहे की वादावर या प्रकरणात पुरेसा प्रभाव पडत नाही.

२४.३. मुद्दा (iii) - पाण्याच्या गुणवत्तेशी संबंधित महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियामक प्राधिकरण कायद्यातील कलम १२ (५) देखील आकर्षित आहेत का?

२४.३.१. नदी खोरे एजन्सीने सिंचन, धरण किंवा नद्यांच्या पाण्याच्या घरगुती आणि औद्योगिक गरजांकरता आकारमानात्मक वापरासाठी अधिकृतता दिलेली आहे. प्राधिकरणातर्फे अशा पाण्याची गुणवत्ता निर्दिष्ट केलेली नाही.

(अ) नदी खोरे एजन्सी पाण्याच्या गुणवत्तेसाठी जबाबदार नाही

(ब) पाटबंधारे विभाग पाण्याच्या निकृष्ट दर्जा सहन करण्यास सक्षम आहे आणि नदी खोरे एजन्सीज, बिगर सिंचनाला वाटप करताना, अशी अट मांडतात की नदीत पाणी परत टाकण्यापूर्वी, दुय्यम उपचार मानदंडांनुसार सांडपाण्यावर उपचार केले जावेत.

(क) औद्योगिक आणि घरगुती वापरकर्त्यांकडे (नगर पालिका आणि महानगरपालिका) सहसा प्रक्रियांची सुविधा असते. केवळ ग्रामीण पाणी वापरकर्ते / (ग्रामपंचायती) ज्यांना प्रक्रियांसाठी काहीही नसते आणि ते निर्जंतुकीकरणानंतर पाण्याचा वापर करतात. म्हणूनच हक्कांमधील पाण्याची गुणवत्ता हा केवळ ग्रामीण घरगुती वापरकर्त्यांसाठीचा प्रश्न आहे आणि गुणवत्तेपेक्षा जितके निकृष्ट दर्जाचे पाणी मिळेल तितकेच वापरकर्त्यांच्या आरोग्यावर होणारे दुष्परिणामही होऊ शकतात.

२४.३.२. कलम २२ मधील स्वतंत्र तरतूदीनुसार तो पाण्याच्या गुणवत्तेशी संबंधित नाही कारण तो फक्त हक्क जारी करण्याच्या किंवा वितरणावरील विवादांशी संबंधित आहे. जोपर्यंत कोणत्याही विद्यमान निकषांनुसार खंड बऱ्यापैकी जारी केला जात नाही

आणि जोपर्यंत तो करारानुसार वितरित केला जात नाही तोपर्यंत या विभागात पाण्याची गुणवत्ता समाविष्ट नाही.

२४.३.३. खाली कलम १२ (५) मध्ये पाण्याची गुणवत्ता सुनिश्चित करण्याच्या अधिकारावर काही अप्रत्यक्ष जबाबदारी आहे: -

“प्राधिकरण संबंधित राज्य एजन्सीसमवेत समन्वय साधून पाण्याच्या गुणवत्तेत वाढ व संवर्धनास सहाय्य करेल आणि असे करीत असताना ज्याने पाणी दूषित केले त्या व्यक्तीला पैसे द्यावे लागतील त्या तत्वाचे पालन केले जाईल”

या भागाचे काळजीपूर्वक वाचन केल्यावर त्याचा सारांश पुढीलप्रमाणे,

- (i) प्राधिकरणाकडे कोणतीही थेट जबाबदारी नाही परंतु संबंधित पाण्याच्या गुणवत्तेचे जतन आणि वर्धन करण्यासाठी संबंधित राज्य एजन्सीला महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ (mpcb) ला सहाय्य करावे लागेल.
- (ii) प्राधिकरणाने आपल्या निर्णयातील “प्रदूषकांनी दंड भरणे” या तत्वाचा प्रचार करून प्रदूषण रोखण्यासाठी हातभार लावणे आवश्यक आहे.

२४.३.४. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेच्या वापर केंद्राचा रावत येथे प्रवाह जात असल्याने पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेच्या पाण्याच्या गुणवत्तेत फायदा होत आहे. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेला त्याचे वाटप कसे आणि कोठे वापरावे याचा निर्णय घेण्याचा हक्क आहे. तसेच प्रेषण नुकसानात बचत, पाण्याचा दर आणि उपश्यासाठी ऊर्जेची बचत यासारख्या विविध बाबींचा फायदा घेऊन त्याचा उपयोग करण्यात येईल. पाईपलाईन प्रकल्पामुळे नदीच्या पाण्याच्या प्रमाणावर व गुणवत्तेवर काही प्रमाणात परिणाम होईल. आम्ही या पैलूकडे डोळे झाक करू शकत नाही, विशेषतः ज्यामध्ये समाजातील निम्न आर्थिक स्तरातील लोकांचा घरगुती स्तरावर उपयोग करायचा असतो.

२४.४. मुद्दा ४ चे उत्तर होकारार्थी असेल तर, अपील करणाऱ्यांचे पाईपलाईन प्रकल्पाच्या परिणामी पाण्याच्या गुणवत्तेतील भीतीचे निराकरण कसे करावे?

२४.४.१. आम्ही सध्याच्या आवाहनासंदर्भात न उलगडलेल्या सार्वजनिक पाणीपुरवठ्यासाठी महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ (mpcb) मानकांचा संदर्भ दिला आहे: -

मापदंड	निर्जंतुकीकरणानंतर मंजूर केलेला सार्वजनिक पाणीपुरवठा	मंजूर प्रक्रियांसह सार्वजनिक पाणीपुरवठा (घनीभवन, घट्ट कण तळाशी बसणे) आणि निर्जंतुकीकरण
एकूण घन	१५०० मिलीग्राम / लि.	१५०० मिलीग्राम / लि.
एकूण निलंबित घन	२५ मिलीग्राम / लि.	-
जैविक प्राणवायू पातळी	२ मिलीग्राम / लि.	५ मिलीग्राम / लि.
कोलिफॉर्म जंतू (बॅक्टेरिया)	२५० बहुधा संभाव्य क्रमांक (एमपीएन) / १००० मि.ली.	५००० पेक्षा जास्त नाही

२४.४.२. अपीलकर्त्यांनी रावेत बंधारायेथील पाण्याचा गुणवत्ता डेटा तयार केला आहे आणि पुरेसा प्रवाह असल्यामुळे ते पाणी पिण्यायोग्य आहे असा दावा केला आहे. पाइपलाइन प्रकल्पानंतर पवना नदीतील परिस्थिती तसेच रावेत येथील परिस्थिती पाणी काढल्यानंतर किती बिघडली आहे हे दर्शविण्यासाठी त्यांनी चिंचवड येथील आकडेवारीही तयार केली आहे. रावेत मधील पाणी निर्जंतुकीकरणानंतर पिण्यायोग्य आहे (रावेत माहितीसाठी परिशिष्ट २१ (xi) बघा). तथापि, चिंचवड डेटा नुसार भविष्यातील परिस्थिती चिंताजनक आहे, पाईपलाईन प्रकल्पानंतर पवनाखालील प्रवाह कोरडे होणार नाही आणि १३६ दशलक्ष घनमीटर (MM³) चा प्रवाह नदी खाली वाहणार आहे. सौम्यता फायद्यात तोटा झाल्यामुळे पाण्यात काही प्रमाणात तफावत असेल.

२४.४.३. प्राधिकरणाने पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेला धरणापासून सुरु होणाऱ्या दर्जेदार ठिकाणांसह रावेत पर्यंत पाण्याचा गुणवत्ता डेटा घेण्याचे निर्देश दिले होते. त्यामुळे रावेत बंधान्यावरील मावळ तालुक्यातील ग्रामस्थांना आज पाण्याच्या गुणवत्तेचे हे चांगले चित्र दिसत आहे. नोव्हेंबर आणि डिसेंबर २०११, जानेवारी, फेब्रुवारी, मार्च आणि एप्रिल २०१२ चा डेटा उपलब्ध करून देण्यात आला आहे. पुणे विद्यापीठातील पॉलिटेस्ट लॅब आणि एस अँड टी पार्क येथे ही चाचणी घेण्यात आली. त्यात आम्हाला ते दिसून आले.

(i) एकूण घन पदार्थ कमीतकमी २० ते १३६ मिलीग्राम / लिटर

- (ii) १५ ते ९५ मिलीग्राम / लिटर पर्यंत एकूण विसर्जित घन
- (iii) जैविक ऑक्सिजन मागणी (BOD) कडून १ ते ३८ मिलीग्राम / लिटर
- (iv) ६.२ ते ८.५ मिलीग्राम / लिटर DO
- (v) कोलिफॉर्म जंतू (बॅक्टेरिया) संख्या २ ते २२० संभाव्य क्रमांक (एमपीएन) / १०० मिली पेक्षा कमी.

अशा प्रकारे जैविक ऑक्सिजन मागणी (BOD) वगळता इतर मापदंडांचा पुरवठा कमी होण्यामुळे गंभीर परिणाम होणार नाही आणि निर्जंतुकीकरणानंतर ते वापरण्याच्या श्रेणीत राहील. तथापि, पाइपलाइन प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतरही पाण्याच्या गुणवत्तेचे सातत्याने निरीक्षण करणे आवश्यक आहे.

२४.४.४. जैविक ऑक्सिजन मागणीच्या (BOD) संदर्भात, विविध संस्थांनी केलेल्या शिफारसीमध्ये नद्यांमधील प्रवाहाचा पर्यावरणाच्या संदर्भात विचार करणे आवश्यक आहे कारण जैविक ऑक्सिजन मागणी (BOD) मधील सुधारणा अशा विसर्गाचे कार्य आहे. नव्या मसुद्यात राष्ट्रीय जल धोरण असा सल्ला देते की पर्यावरणीय गरजा भागविण्यासाठी नदीच्या प्रवाहाचा काही भाग बाजूला ठेवला जावा. नवीन कृष्णा न्यायाधिकरणाचा अहवाल असे सुचवितो की पर्यावरणीय प्रवाहासाठी ६५% च्या ०.५% प्रवाह सोडला जावा. कावेरी न्यायाधिकरणाचा अहवाल पर्यावरण उद्देशाने ५०% विश्वासाह प्रवाहातील १.३५% सोडण्याची शिफारस करतो. पाण्याच्या गुणवत्तेचा आढावा आमच्या समोर ठेवल्यावर आम्हाला असे वाटते की नदीच्या पाण्याची पेय गुणवत्ता सुधारणासाठी मार्च - मेमध्ये पर्यावरणातील विसर्गासाठी पवना नदीत ३४५ दशलक्ष घनमीटर (MM³) च्या ७५% विश्वासाह प्रवाहापैकी १% किंवा सुमारे ३.५ दशलक्ष घनमीटर (MM³) राखीव ठेवावा. विसर्गाचा दर आणि त्याची वेळ नियमित जल अंतराळातील पाणी गुणवत्ता चाचणी निकालांच्या आधारे जलसंपत्ती विभागाने ठरविली पाहिजे. यामुळे पाण्याच्या गुणवत्तेत होणाऱ्या घसरणीबद्दल अपील करणाऱ्यांच्या मनातील शंका कमी झाली पाहिजे.

२४.४.५. अपीलकर्त्यांच्या अनुपस्थितीबद्दल उपस्थित केलेल्या मुद्द्याबाबत पाईप-लाइन योजनेचे पर्यावरण प्रभाव मूल्यांकन, आम्ही असे मत देतो की हे निधी देणाऱ्या एजन्सीचे आहे. या प्रकरणात भारत सरकारचे जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय शहरी नूतनीकरण

अभियान (जेएनएनयूआरएम), प्रकल्प मंजूर होण्यापूर्वी कोणत्या अभ्यासाची आवश्यकता आहे हे ठरवण्यासाठी.

२४.५. मुद्दा (५) - कलम ११ (४) या अपीलला सामोरे जाताना प्राधिकरणाने जलसंधारणाशी संबंधित मुद्दे विचारात घेणे आवश्यक आहे की नाही?

२४.५.१. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियामक प्राधिकरण कायदा २००५ च्या कलम ११ (४) मध्ये राज्यात जलसंधारणाला प्रोत्साहन आणि अंमलबजावणी प्राधिकरणाला आदेश दिले आहे. कलम ११ (४) चे स्पष्टीकरण खालीलप्रमाणे:-

“प्राधिकरण, राज्य जल धोरणाच्या अनुषंगाने, राज्यभरात योग्य जलसंधारण आणि व्यवस्थापन पद्धतींना प्रोत्साहन देईल आणि अंमलबजावणी करेल.”

२४.५.२ सद्य अपीलाचा विचार करतांना, आमचे मत आहे की केवळ पवना धरणावर पाण्याचे शिल्लक विचारात घेणे शहाणपणाचे ठरणार नाही परंतु धरणाच्या खाली असलेल्या उपलब्धतेवरही विचार करणे आवश्यक आहे कारण मोठ्या प्रमाणात वाटप रावेत बंधारा पर्यंत वापरण्यात आले आहे. या आदेशाच्या परिच्छेद १८.५ मध्ये वर्णन केल्यानुसार, पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाला ९१.२५ दशलक्ष घनमीटर (MM³) वाटप झालेल्या खरीप हंगामात ५३.९२ दशलक्ष घनमीटर (MM³) वाटप आहे. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाकडे आधीपासूनच रावेत येथे एक पंप हाऊस आहे जे पाइपलाइन प्रकल्प कार्यान्वित झाल्यानंतर सोडले जाईल. आम्हाला कोणतेही कारण दिसत नाही की पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाने दोन्ही योजना, म्हणजेच, पावसाळ्यात रावेत पंप हाऊस आणि पावसाळा नसलेल्या कालावधीत पाइपलाइन योजना का चालू ठेवू नयेत. यामुळे पावसाळ्याच्या शेवटी धरणाखाली असलेला ९५.७ दशलक्ष घनमीटर (MM³) ते ६६०.९० दशलक्ष घनमीटर (MM³) पावसाळा प्रवाह यामधील पवनामध्ये कमीतकमी ५० दशलक्ष घनमीटर (MM³) जादा साठा उपलब्ध होईल. वेगळ्या पाण्याचे दर लावण्याऐवजी, पावसाळ्यासाठी आणि पावसाळा नसलेल्या दोन्ही वापरासाठी, जसे धरणातून सोडण्यासाठी लागू असेल, तसे पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेला समान शुल्क आकारले जावे.

२४.५.३ पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेला पुरवठा करण्याच्या दरडोई मापदंडांचा आढावा घेण्याची गरज आहे. हे १३५ लिटरच्या प्रमाणापेक्षा १८७ लिटर आहे, असा आरोप अपीलकर्त्यांनी केला आहे. जलसंपत्ती विभागला मान्यताप्राप्त निकषांनुसार पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाच्या वास्तविक गरजेचे वास्तववादी मूल्यांकन केले पाहिजे.

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाने देखील झालेल्या नुकसानीचा अभ्यास करून त्यावर उपाययोजना केल्या पाहिजेत. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाला १७६.९२ दशलक्ष घनमीटर (MM³) चे वाटप आमच्या दृष्टीने कमी केले जाऊ शकते, १५ ते २० दशलक्ष घनमीटर (MM³) च्या त्यांच्या पुनर्मूल्यांकन परिणामी यासाठी, आम्ही पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकाने जल तपासणी ऑडिट अभ्यास त्वरेने पार पाडण्याचे निर्देश दिले आहेत.

२४.५.४ मोठ्या प्रमाणात सिंचन वापर असलेल्या अशा प्रणालीमध्ये औद्योगिक आणि घरगुती वापरकर्त्यांसाठी पुनर्वापराचा अवलंब करण्यास अपार वाव आहे. राष्ट्रीय जल अभियानचे उद्दिष्ट आहे पाण्याच्या वापराच्या कार्यक्षमतेत २०% सुधारणा आणि इस्त्राईल आणि सिंगापूरसारख्या देशांनी मिशन मोडमध्ये पुनर्वापर सुरू केले आहे. आम्ही निर्देशित करतो की विद्यमान बिगर सिंचन वापरकर्त्यांसाठी कोणतेही अतिरिक्त वाटप केले जाऊ नये आणि त्या सर्वांनी ५% पुनर्वापराच्या उद्दिष्टाने सुरुवात केली पाहिजे. विद्यमान वाटप वाढविण्यासाठी कोणत्याही नव्या करारावर स्वाक्षरी केली जाऊ नये पुनर्वापर करण्याच्या अट न करता पुनर्वापर केलेल्या घरगुती सांडपाणी औद्योगिक वापरासाठी उपलब्ध करून दिले पाहिजे तर ताज्या पाण्यावरील ओझे कमी करण्यासाठी उद्योगांनी पुनर्वापर करावे.

२४.५.५ वरील कार्यातून वाचविलेले पाणी धरणात राखीव ठेवावे (i) निकषांमध्ये दररोज ७० लिटर दरडोई किंवा त्याहून अधिक स्वच्छतेची तरतूद किंवा शहरीकरणात बदल झाल्यामुळे ग्रामीण भागातील पाण्याची वाढती मागणी पूर्ण करण्यासाठी. (ii) समाविष्ट नसलेली गावे आणि त्यांच्या मागण्या पूर्ण करण्यासाठी, आणि (iii) उष्णतेच्या महिन्यात, वाटांमुळे / कमी पडलेल्या पाण्याची गुणवत्ता खराब होत असल्यास पर्यावरणातील प्रकाराने गरज भागविण्यासाठी.

२४.६. मुद्दा (vi)

प्राथमिक वाद निराकरण अधिकाऱ्याच्या (Primary Dispute Resolution Officer) आदेशास हस्तक्षेपाची आवश्यकता आहे का?

२४.६.१. राज्य जल धोरण पुरवठा निर्देशित करण्यासाठी समर्पित पाईपलाईनच्या वापराची वकीली करते आणि प्राधिकरणाने राज्य धोरणाच्या चौकटीनुसार काम करावे. पवना धरणात मोठ्या प्रमाणात पाणी साचले आहे, आणि प्रेषण नुकसानीतते पडू नये. धरणात आम्ही सुमारे ११ हजार दशलक्ष घनफूट (Thousand Million Cubic Feet) प्रवाहाचा

सामना करत असताना १ हजार दशलक्ष घनफूट (Thousand Million Cubic Feet) तोटा महत्वपूर्ण आहे. प्राधिकरणाचे मत आहे की, पाईपलाईन प्रकल्प संपूर्णपणे जल क्षेत्रासाठी फायदेशीर आहे आणि इतर वापरकर्त्यांवरील प्रकल्पाचे कोणतेही हानीकारक परिणाम त्या उपाययोजनांसह करणे शक्य आहे. वरील मुद्द्यांच्या संदर्भात नमूद केलेल्या, तसेच इतर कारणामुळे आम्हालाप्राथमिक वाद निराकरण अधिकारीच्या (Primary Dispute Resolution Officer)अबाधित आदेशामध्ये कोणतेही कमतरता किंवा चूक आढळली नाही, आणि म्हणूनच असा आदेश ठेवा की PDRPद्वारे पास केलेल्या दोषरहित आदेशासाठी आमच्या हस्तक्षेपाची आवश्यकता नाही. परिणामी, (सी) (डी) च्या अटीनुसार अंतरिम सवलतीस मान्यता देणाऱ्या प्रार्थना चूकीच्या आहेत.

२५. वरील परिस्थितीत आम्ही खालील दिशानिर्देश देतो:

- (i) पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) त्यांची खरीपाच्या हंगामाची आवश्यकता सध्याच्या पंप हाऊसमधून रावेत बंधारा येथून काढावी. पाईपलाईन प्रकल्प केवळ बिगर-मान्सून कालावधीतच चालविला जाईल. जलसंपत्ती विभाग धरणाच्या पाइपलाईनद्वारे रेखांकनासाठी लागू असेल तितकेच दर रावेत बंधारा येथून मान्सून वापरासाठी पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेला आकारेल. दोन कृतींच्या वास्तविक तारखांचा निर्णय जलसंपत्ती विभाग आणि पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेद्वारे (PCMC) परस्पर ठरविला जाऊ शकतो, जेणेकरून मान्सून नंतरच्या जास्तीत जास्त प्रवाहांचा उपयोग दोन ठिकाणी पंपाच्या अंशतः कृतींसाठी केला जाईल म्हणजे आवश्यक असल्यास धरण व रावेत.
- (ii) जलसंपत्ती विभागाने (जलसंपत्ती विभाग) हे सुनिश्चित केले पाहिजे की धरणाच्याखाली असलेल्या सर्व वापरकर्त्यांनी सामान्य पाणी वर्षामध्ये त्यांचा मंजूर कोटामिळविला पाहिजे. सिंचनासाठी खाजगी उचल (लिफ्ट) योजनांसाठी परवानगी देण्यासाठी जलसंपत्ती विभागाच्या मंजूर केलेल्या आदेशात नमूद केल्यानुसार, आम्ही पात्रता धारकांना, सिंचन योजनेअंतर्गत आवश्यक मापनाची साधने बसवण्याची आणि बारमाही साठी ठिबक सिंचन, आवश्यक असलेल्या मुदतीत पालन करण्यासाठी निर्देशित करतो. यामुळे जलसंपत्ती विभाग सिंचनासाठी आकारमानात्मक ड्रॉवलचे योग्य मूल्यांकन करू शकेल. पाण्यासाठी बारमाही ठिबक सिंचनाचा अवलंब करून सुमारे १.६० दशलक्ष

घनमीटर (MM³) पाणी वाचवता येते, (एकूण वापरातील ३.२३ दशलक्ष घनमीटर (MM³) जे महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (MWRRA) कायद्याच्या कलम १४ (४) अन्वये पिण्याच्या पाण्याच्या वाढत्या मागण्या पूर्ण करण्यासाठी प्रथम वापरला जाईल.

- (iii) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) दरडोई मापदंड व हानीकारक नुकसान भरपाई साठी जल लेखा परीक्षण अभ्यास त्वरित करेल आणि हा अहवाल जलसंपत्ती विभाग (जलसंपत्ती विभाग) आणि प्राधिकरणास सादर करेल.
- (iv) येत्या काही वर्षात पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने (PCMC) सांडपाण्याचा पुनरवापर करण्याचे प्रमाण ५% वरून २०% पर्यंत वाढवण्यासाठी प्रकल्प राबवला पाहिजे. हे प्रक्रिया केलेले सांडपाणी औद्योगिक वापराकरता वापरण्यात यावे. नवीन वसाहतींमध्ये, स्वच्छता आणि धुण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या सांडपाण्याचा वापर करण्यासाठी दुहेरी पाईप योजना उपलब्ध करून दिले जावे आणि केवळ पिण्यासाठी व स्वयंपाकासाठी ताजे पाणी पुरविले जावे. अश्या नवीन वसाहतींमध्ये छप्पर असलेल्या ठिकाणी पावसाच्या पाण्याची ठेवण केल्यामुळे धुलाई व स्वच्छता करण्याच्या उद्देशाने उपलब्धता वाढवण्यात मदत होईल.
- (v) उद्योगांनी ताज्या पाण्यावरील ओझे कमी करण्यासाठी एकूण वापराच्या ५% पाण्याचा तरी पुनरवापर करावा.
- (vi) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेच्या (PCMC) खरीप आवश्यकतेची पूर्तता करून धरणात वाचविलेले पाणी आणि इतर सर्व औद्योगिक वापरकर्त्याद्वारे पुनरवापराचा अवलंब केल्याने भविष्यातील घरगुती पाणीपुरवठा गरजा विशेषतः जलसाठा शिल्लक नसलेल्या खेड्यांसाठी राखीव ठेवावा.
- (vii) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेच्या (PCMC) दरवर्षी जानेवारी ते मे दरम्यान धरणाच्या जागेवर आणि बंधाऱ्याच्या ठिकाणावर पाण्याची गुणवत्ता निरीक्षण मासिक आधारावर चालू ठेवेल. पाईपलाईन योजना राबविल्यानंतरही चाचणी चालू ठेवली पाहिजे आणि अहवाल जलसंपत्ती विभागाकडे (जलसंपत्ती विभाग) आणि प्राधिकरणाकडे दाखल करणे आवश्यक आहे.
- (viii) मार्च-मे महिन्यात, साठलेल्या ३.५ दशलक्ष घनमीटर (Mm³) पाणीसाठ्यामधून, पर्यावरणीय प्रवाहासाठी ज्यावेळी धरणाच्या पाण्याच्या गुणवत्तेत घरगुती

वापराच्या विचारांनुसार महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ (mpcb) च्या मानकांच्या बाबतीत सुधारणे आवश्यक असते तेव्हा, जलसंपत्ती विभागाने धरणातून पाणी सोडले पाहिजे.

- (ix) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेच्या (PCMC) किंमतीवर दोन KT बंधाऱ्याचे बांधकाम जलदगतीने पूर्ण करावे.
- (x) जलसंपत्ती विभागाने झडपेचे दरवाजे (Flap gates) बसवून पवना धरणात उपलब्धता वा वाढविण्यासाठी पावले उचलली पाहिजेत आणि हा अतिरिक्त साठा घरगुती वापरासाठी आरक्षित ठेवला पाहिजे. भूसंपादन, PPA चे पुनर्वसन धरणाचे मजबूतीकरण इत्यादी बाबींवर प्राधान्याने लक्ष दिले पाहिजे.
- (xi) जलसंपत्ती विभाग यंत्रणेमध्ये बाष्पीभवनामुळे होणारे नुकसान कमी करण्याच्या शक्यतेचा शोध घेऊ शकतो जसे की बाष्पीभवन तंत्रज्ञान.
- (xii) गेल्या ४० वर्षांत नियमांच्या झालेल्या उल्लंघनामुळे मृत साठ्यात होणार्या नुकसानीचे आकलन होण्यासाठी जलसंपत्ती विभागाने पवना धरणाचा जलद गतीने अभ्यास केला पाहिजे.
- (xiii) पाणी क्षेत्रातील भविष्यातील मागण्या पूर्ण करण्यासाठी दीर्घकालीन नियोजनाचा एक भाग म्हणून, जलसंपत्ती विभागाने पवना धरणाच्या खाली आणि रावेत बंधारा पर्यंतच्या पवना नदीच्या उपनद्यांवर किंवा कृष्णा जल न्यायाधिकरण पुरस्कार निर्बंधाकडे लक्ष ठेवून नदीच्या साठ्यातून नैसर्गिक खड्डा, तलाव, इत्यादी येथून अतिरिक्त साठे तयार करण्याची शक्यता शोधली पाहिजे.

वरील गोष्टींसह अपील फेटाळून लावले.

सही/-

श्री व्ही. व्ही. गायकवाड,
सदस्य (अभियांत्रिकी)

सही/-

श्री ए.के.डी. जाधव,
सदस्य (अर्थव्यवस्था) व पीठासीन अध्यक्ष

श्री. एस. व्ही. सोडल
सचिव